

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.722.11

*С. С. Полякова,
к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту,
ВНЗ «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка», м. Миколаїв*

ОЦІНКА СТРУКТУРИ РЕСУРСНОЇ БАЗИ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

*E. S. Polyakova,
Ph.D., assistant professor of finance and credit,
Universities' International Technological University "Nicholas Polytechnic", Mykolaiv*

ASSESSMENT OF THE RESOURCE BASE UKRAINIAN BANK

В статті комплексно досліджено структура банківських ресурсів. Надаються різні трактування поняття «банківські ресурси». Визначено динаміку компонентів ресурсної бази як окремих банків, так і банківської системи взагалі. Наведені дані про динаміку основних складових банківських ресурсів в Україні за останні сім років та оцінено як змінювалася частка окремих складових ресурсної бази банківських установ в Україні протягом аналізованого періоду, шляхом визначення питомої ваги кожного виду банківських ресурсів станом на початок кожного року. Оцінено реальну динаміку наведених показників у вільноконвертованій валюті за офіційним курсом гривні щодо долара США, встановленого НБУ, станом на початок кожного року. Здійснено аналіз структури ресурсів окремих великих українських банків першої групи. Виявлено закономірності та тенденції процесу залучення ресурсів банками. Викладено проблеми цього процесу та рекомендовано можливі шляхи їх вирішення.

The paper investigates the complex structure of bank resources. Provides different interpretations of the concept of "bank resources." Dynamics of components of the resource base of individual banks and the banking system in general. The data on the dynamics of the main components of banking resources in Ukraine over the past seven years and is estimated as the fraction of the individual components varied resource base of banks in Ukraine during the period, by determining the specific weight of each type of bank resources at the beginning of each year. Reviewed by real dynamics following parameters in freely convertible currency at the official exchange rate of hryvnia against the US dollar set by the NBU, as at the beginning of each year. The analysis of the structure of the resources of individual large Ukrainian banks first group. The regularities and trends in the process of fundraising by banks. Article presents the problem of the process and recommend possible solutions.

Ключові слова: банківські ресурси, структура банківських ресурсів, складові ресурсної бази, власний капітал, статутний капітал, зобов'язання, кошти фізичних осіб, кошти суб'єктів господарювання, міжбанківські кредити.

Keywords: bank resources, the structure of banking resources that make up the resource base, equity, share capital, liabilities, deposits from individuals, funds of economic entities, inter-bank loans.

Постановка проблеми. Стабільне функціонування та подальший розвиток банківської системи України перебувають у тісному взаємозв'язку із нарощуванням обсягів банківських ресурсів. Від того, наскільки банки приділятимуть увагу формуванню ресурсів, залежить їх спроможність здійснювати активні банківські операції та надавати послуги, фінансова стійкість банківської системи, її місце і роль в процесах економічних перетворень, інтеграція банківської системи України у європейський економічний простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню основних аспектів проблеми формування банківських ресурсів в Україні присвячені праці багатьох вітчизняних економістів: М.Д. Алексєєнка, О.І. Барановського, О.В. Васюренка, А.П. Вожжова, А.М. Мороза, М.І. Савлука та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Враховуючи дослідження, наведених вище науковців, та узагальнивши наявні напрацювання з даної проблематики, можна стверджувати, що найчастіше в їх працях розглядаються деякі аспекти формування окремих складових банківських ресурсів, зокрема зобов'язань чи капіталу. На цей час майже немає наукових праць, в яких би містилося комплексне дослідження структури банківських ресурсів. За таких обставин дослідження структурних особливостей формування ресурсної бази банків в умовах ринкової економіки набуває особливої важливості та актуальності.

Мета статті – проаналізувати динаміку основних складових ресурсної бази банківської системи взагалі та окремих банків за 2010-2013 рр. для виявлення закономірностей та тенденцій процесу залучення ресурсів банками, спробувати виявити проблеми цього процесу та рекомендувати можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. В українській економічній літературі доволі поширеним є поділ банківських ресурсів на три різновиди. Так, А.М. Мороз визначає ресурси комерційного банку як сукупність грошових коштів, що перебувають у його розпорядженні і використовуються для виконання активних операцій. Ресурси банків поділяються на власні, залучені та позичені кошти [1]. Такої ж думки дотримується і М.І. Савлук у підручнику «Гроші та кредит» [2].

У навчальному посібнику «Операції комерційних банків» дається таке визначення банківських ресурсів: «це сукупність грошових коштів, які формуються в процесі виконання банками пасивних операцій і використовуються для здійснення активних операцій. Вони складаються з власних, залучених і позичених ресурсів» [3]. Залежно від рівня спеціалізації та універсалізації комерційних банків, масштабів їх діяльності структура банківських ресурсів може суттєво відрізнитися.

На думку В.М. Шелудько, ресурси комерційного банку складаються з власних коштів (власного капіталу) та коштів, наданих у тимчасове користування за певну плату. До останніх автор відносить депозитні вклади різного типу та недепозитні залучення [4].

У навчальному посібнику «Банківська справа» за ред. Р.І. Тиркала операції з формування ресурсів прирівнюються до операцій з формування капіталу і, виходячи з цього, ресурси банку поділяються на власний, залучений та позичений капітал. [5].

О.В. Васюренко, розглядаючи питання формування ресурсної бази банків, розглядає три основні джерела – власний капітал банку, депозитні та недепозитні операції. [6].

В.Д. Лагутін веде мову лише про кредитні ресурси комерційного банку, під якими він має на увазі кошти, що є у розпорядженні банків і використовуються ними для кредитних операцій. Це дає можливість зробити висновок, що депозитні операції можуть розглядатися як органічна складова кредитної політики банку в цілому. Кредитні ресурси поділяються на власні і залучені. До останніх автор відносить кошти клієнтів на поточних рахунках, депозити юридичних і фізичних осіб,

залишки на кореспондентських рахунках, міжбанківські кредити, кошти, отримані від продажу цінних паперів [7].

Слід зауважити, що згідно з принципами бухгалтерського обліку в банках ресурси останніх поділяються на зобов'язання і капітал. Власне за таким критерієм і публікуються дані про діяльність банківської системи України. Враховуючи вищевказані підходи до класифікації банківських ресурсів, а також вимоги Національного банку України щодо публікації фінансової звітності банків, здійснено аналіз структури банківських ресурсів в Україні у 2010-2013 рр. У табл. 1 наведено дані про динаміку основних складових банківських ресурсів в Україні за останні сім років.

Таблиця 1.
Ресурси комерційних банків України у 2007-2013 рр., млн. грн.

Складові ресурсної бази	Станом на 01.01.						
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Власний капітал, у т.ч	69578	119263	115175	137725	155487	169320	192599
статутний капітал	42873	82454	119189	145857	171865	175204	185239
Зобов'язання, у т.ч.	529818	806823	765127	804363	898793	957872	1085496
кошти фізичних осіб	163482	213219	210006	270733	306205	364003	433726
кошти суб'єктів господарювання	111995	143928	115204	144038	186213	202550	234948
міжбанківські кредити	174424	286161	222716	249519	250264	213710	208854
Ресурси усього	599396	926086	880302	942088	1054280	1127192	1278095
Офіційний курс гривні до долара США	5,050	7,700	7,985	7,962	7,989	7,993	7,993
Ресурси усього, млн. дол. США	118692,3	120270,9	110244,5	118323,0	131966,5	141022,4	159901,8

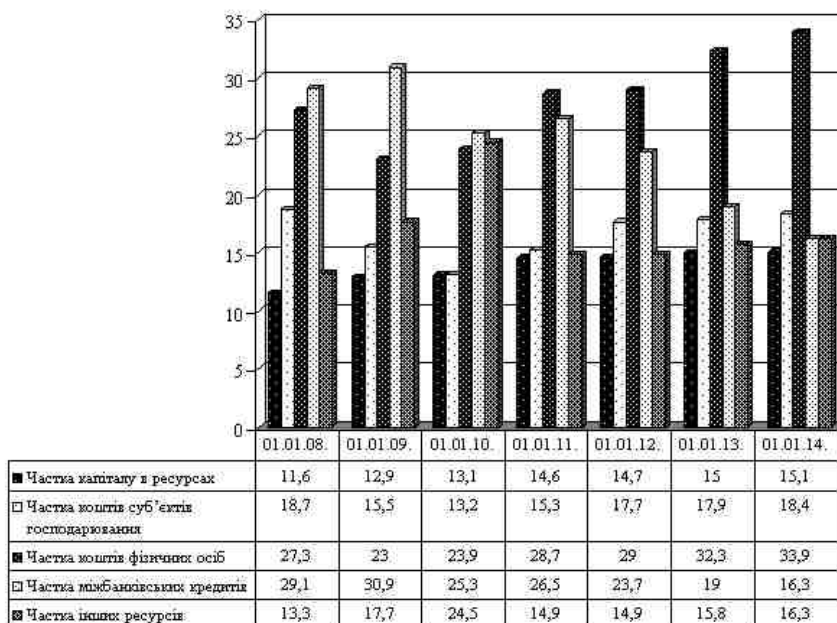
Примітка. Складено автором за даними [8, 9].

Як видно з наведених у таблиці даних, протягом аналізованого періоду спостерігалось динамічне зростання усіх складових ресурсної бази українських банків. Так, за період з 2007 по 2013 рр. вона збільшилася у 2,2 рази. При цьому зростання банківських ресурсів відбувалося більшою мірою за рахунок зростання власного капіталу який збільшився у 2,8 рази (статутний капітал зростає дещо швидше – 4,3 рази), тоді як зобов'язання, зросли лише у 2,0 рази. Серед основних складових зобов'язань найстрімкіше зростали кошти фізичних осіб – за останні сім років їх сума збільшилася майже на 270,2 млрд. грн., або у 2,7 рази. Темпи приросту коштів юридичних осіб та позичених на міжбанківському ринку ресурсів були повільнішими – 2,1 та 1,2 рази відповідно. Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що для банківської системи України у останні роки стає характерною тенденція, що спостерігається в усіх розвинутих країнах, а саме – основним джерелом формування банківських ресурсів стають кошти населення. Крім того, слід відзначити поступове зростання ролі власних коштів при формуванні ресурсної бази комерційних банків.

Для того, щоб оцінити реальну динаміку наведених показників, представимо їх у відношенні до валюти – долар США, оскільки політика курсоутворення щодо неї в Україні є ринковою. За основу перерахунку візьмемо офіційний курс гривні щодо долара США, встановлений НБУ, станом на початок кожного року.

Як показують дані табл. 1, зростання ресурсної бази банків, номінованої в доларі США, у 2007-2013 рр. становило 1,3 рази, тобто повільніше у порівнянні з показником, номінованим у гривні. Різниця у темпах приросту свідчить про інфляційне знецінення національної грошової одиниці і, відповідно, зниження вартості залучених банками ресурсів. Розглядаючи динаміку зростання банківських ресурсів за окремі роки, слід відзначити, що найвищі темпи приросту їх обсягів спостерігалися у 2008 році – 54,5%. Таке зростання у 2005 році стало можливим за рахунок суттєвого приросту вкладів фізичних осіб (на 30,4%), а також коштів на рахунках суб'єктів господарювання – на 28,5%.

Для того, щоб оцінити як змінювалися частки окремих складових ресурсної бази банківських установ в Україні протягом аналізованого періоду, розглянемо питому вагу кожного виду банківських ресурсів станом на початок кожного року (рис. 1).

Рис. 1. Частка окремих складових ресурсної бази українських банків у 2007-2013 рр., %

Примітка. Розроблено автором за даними [8,9].

Аналізуючи дані, подані на рис. 1, можна визначити основні тенденції змін структури банківських ресурсів в Україні у 2007-2013 рр.:

- основними складовими банківських ресурсів протягом зазначеного періоду були кошти фізичних осіб, кошти юридичних осіб та міжбанківські кредити;
- стабільно важливу роль у формуванні банківських ресурсів відіграють кошти суб'єктів господарювання, питома вага яких у загальній сумі ресурсів за шість років майже не змінилася – 18,4% станом на 01.01.2014 проти 18,7% на 01.01.2008. Незначне уповільнення їх приросту спостерігалось у 2008 - 2010 рр., що було викликано економічною політичною нестабільністю;

- зростає роль вкладів фізичних осіб, питома вага яких у загальній сумі ресурсів за шість років збільшилася майже у 1,2 рази. Незначне уповільнення їх приросту спостерігалось лише у 2008 році, що було викликано політичною нестабільністю. На сьогодні кошти населення є основною складовою ресурсної бази українських банків – за рахунок них на початку 2014 року було сформовано майже 34 % банківських ресурсів;

- на 3,5 % протягом аналізованого періоду зросла частка власного капіталу банків, що свідчить про зниження ролі залучених коштів при формуванні банківських ресурсів;

- частка інших залучених ресурсів (до яких відносимо боргові цінні папери, емітовані банками, нараховані витрати, відстрочені податкові зобов'язання) має хвилеподібну динаміку коливання 13,3% у 2007 році, 24,5% - 2009 році та 16,3% у 2013 році, що пояснюється циклічністю розвитку банківської системи України;

- частка позичених на міжбанківському ринку коштів протягом 2007-2013 рр. значно зменшилася з 29,1 % станом на 01.01.2008 до 16,3 % станом на 01.01.2014.

Для того, щоб з'ясувати, чи справедливі перелічені тенденції на рівні окремого банку, здійсимо аналіз структури ресурсів окремих великих українських банків станом на 01.01.2014 (рис. 2).

Проаналізуємо дані чотирьох банків: Приватбанку, Ощадбанку, Укресімбанку, та Райффайзен Банку Аваль, що сукупно контролювали 35,7 % активів банківської системи України. Всі вони належать до I групи банків, причому Приватбанк належить українським власникам, Ощадбанк та Укресімбанк є державними банками, а Райффайзен Банк Аваль – банком зі 100 % іноземним капіталом.

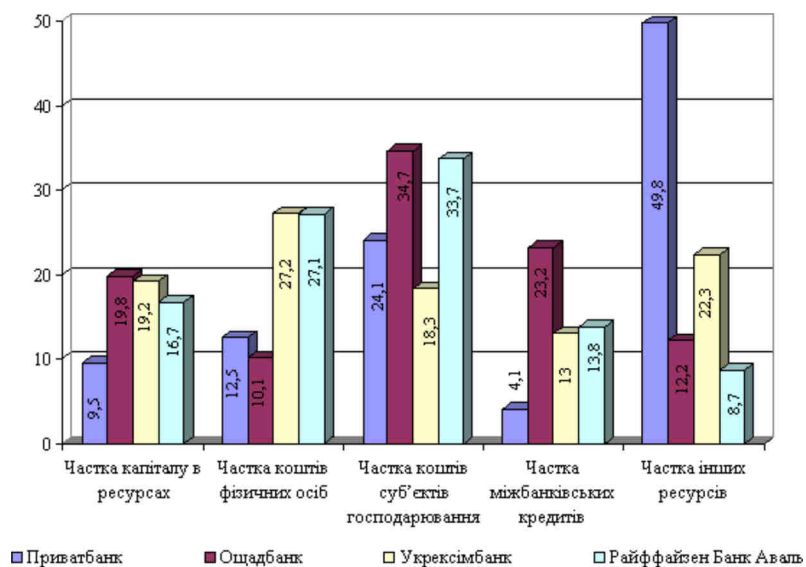

Рис. 2. Порівняльна структура ресурсної бази окремих українських банків станом на 01.01.2014, %

Примітка. Розроблено автором за даними [8].

Як видно з даних рис. 2, частка капіталу в ресурсах великих банків взагалі є вищою ніж середній показник по системі, що становить 15,1 % (крім Приватбанку). Найвище значення цей показник має у Ощадбанку – 19,8 %, найнижче – у Приватбанку (9,5 %). Щодо залучення коштів фізичних та юридичних осіб, то більш активно на ринку залучення вкладів населення працюють Ощадбанк та Райффайзен Банк Аваль – такі вклади становлять 34,7 і 33,7 % відповідно від загальної суми ресурсів цих банків. Укресімбанк та Райффайзен Банк Аваль більш активно залучають кошти суб'єктів господарювання. В Укресімбанку частка цього виду ресурсів сягає 27,2%.

Слід зауважити, що банки з іноземним капіталом в Україні охоче залучають кошти фізичних осіб. Особливо це стосується банків згаданого вище Райффайзен Банку Аваль, а також ПУМБ, Сбербанк Росії, Альфа-Банку, Укрсоцбанку та ін. Частково така ситуація спричинена оптимальними (у порівнянні із західноєвропейськими) процентними ставками за депозитами, у зв'язку з чим іноземні банки орієнтуються на дешевші види ресурсів. Крім того, це свідчить про стратегію іноземних банків, що часто передбачає просування на ринки східноєвропейських країн вслід за своїми клієнтами і обслуговування їх представництв.

Розглядаючи питому вагу позичених коштів, можна помітити, що великі банки активніше працюють на міжбанківському ринку. Роль міжбанківських запозичень у структурі ресурсів не надто висока у Приватбанку - 4,1%, Укресімбанку та Райффайзен Банку Аваль (на рівні 13 - 14%), що, однак, нижче за середній показник по банківській системі (16,3%). Проте у Ощадбанку цей показник становив 23,2 % відповідно. Це свідчить, що значна частина ресурсів цього банку залучена на надзвичайно короткий термін, і не може бути використана на надання навіть середньострокових кредитів. Показаво те, що ресурси чотирьох аналізованих банків станом на 01.01.2014 здебільшого були сформовані саме за рахунок власного капіталу, коштів юридичних і фізичних осіб та міжбанківських кредитів. Частка інших ресурсів має дуже різноманітну динаміку від 8,7 до 49,8 %, що відрізняється від середнього по банківській системі показника – 16,3 %. Це може свідчити про вищу якість управління пасивами у великих банках.

Висновки. Узагальнення результатів дослідження змін структури ресурсної бази українських банків дає можливість зробити такі висновки:

1. У 2007-2013 рр. ресурси банківської системи України зросли у 2,2 рази і станом на 01.01.2014 перевищили 1278,1 млрд. грн. Основною причиною такого зростання стало збільшення власного капіталу. Зазначена тенденція свідчить про зниження ролі залучених коштів при формуванні банківських ресурсів.

2. Серед основних складових зобов'язань найстрімкіше зростали кошти фізичних осіб – за останні сім років їх сума збільшилася майже на 270,2 млрд. грн., або у 2,7 рази. Частка інших залучених ресурсів (до яких відносимо боргові цінні папери, емітовані банками, нараховані витрати, відстрочені податкові зобов'язання) має хвилеподібну динаміку коливання, що пояснюється циклічністю розвитку банківської системи України. Частка позичених на міжбанківському ринку коштів протягом 2007-2013 рр. значно зменшилася..

3. Аналіз ресурсної бази деяких з найбільших українських банків показав, що загальні тенденції для них також притаманні, хоча існують певні особливості, зумовлені специфікою діяльності банків. Так, банки, контрольовані українським капіталом, в основному залучають ресурси від населення, а іноземні банки орієнтуються на юридичних осіб. Найбільші банки активніше працюють на міжбанківському ринку, причому в окремих з них за рахунок міжбанківських кредитів формується близько третини ресурсів. Переважна частина ресурсів найбільших банків формується за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб, власних коштів та міжбанківських кредитів. Частка інших зобов'язань у загальній сумі ресурсів є різною.

Література.

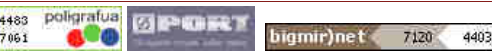
1. Мороз А. М. Банківські операції : Підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна. — 2-ге вид. — К.: КНЕУ, 2002. — 476 с.
2. Савлук М. І. Гроші та кредит: Підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна. — К.: КНЕУ, 2001. — 602 с.
3. Коцовська Р. Р. Операції комерційних банків: навч. посіб. для студ. екон. спец. / Р. Р. Коцовська, В. Ричаківська, Г. Табачук. — 2-ге вид. — Л.: ЛБІ НБУ, 2001. — 516 с.
4. Шелудько В.М. Фінансовий ринок : навч. посібник / В.М. Шелудько. — К.: Знання-Прес, 2002. — 536 с.
5. Тиркало Р. І. Банківська справа: навч. посіб. / Р. І. Тиркало, І. С. Гуцал, Я. І. Чайковський, Т. І. Андрушків, Н. Д. Галапуп. — Тернопіль : Карт - бланц, 2001. — 314 с.
6. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посібник / О. В. Васюренко. — 3-тє вид., — К.: Знання, 2002. — 255 с.
7. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. / В.Д. Лагутін. — 3-тє вид., — К.: Знання, 2002. — 215 с.

8. Дані фінансової звітності банків України за 2007-2013 рр. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт НБУ. - Режим доступу <http://www.bank.gov.ua>.
9. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт НБУ. - Режим доступу <http://www.bank.gov.ua>.

References.

1. Moroz, M.M. Savluk, M.I. and Pukhovkin, M. F. (2002), *Bankivs'ki operatsii* [Banking operations], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Savluk, M.I. Moroz, M.M. and Pukhovkin, M. F. (2001), *Hroshi ta kredyt* [Money and Credit], KNEU, Kyiv, Ukraine.
3. Kotsovs'ka, R.R. Rychakivs'ka, V. and Tabachuk, H. (2001), *Operatsii komertsijnykh bankiv* [Operations of Commercial Banks], 2nd ed, LBI NBU, Lviv, Ukraine.
4. Shelud'ko, V.M. (2002), *Finansovyj rynek* [Financial Markets], Znannia-Pres, Kyiv, Ukraine.
5. Tyrkalo, R. I. Hutsal, I. S. Chajkovs'kyj, Ya. I. Andrushkiv, T. I. and Halapup, N. D. (2001), *Bankivs'ka sprava* [Banking], Kart-blansh, Ternopil', Ukraine.
6. Vasiurenko, O. V. (2002), *Bankivs'ki operatsii* [Banking operations], 3rd ed, Znannia, Kyiv, Ukraine.
7. Lahutin, V.D. (2002), *Kredytuvannia: teoriia i praktyka* [Lending: theory and practice], 3rd ed, Znannia, Kyiv, Ukraine.
8. The official website of the NBU (2014), "These financial statements bank Ukraine 2007-2013", available at: <http://www.bank.gov.ua> (Accessed 25 October 2014).
9. The official website of the NBU (2014), "Basic indicators of banks in Ukraine", available at: <http://www.bank.gov.ua> (Accessed 25 October 2014).

Стаття надійшла до редакції 16.11.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"